

Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду
Београд, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Београд, Косанчићев венац 29

ИЗВЕШТАЈ

Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта ИНТЕРПРЕТАТИВНО-КРЕАТИВНИ ПРИСТУП ФЕНОМЕНУ КЛАВИРСКЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ И ПАРАФРАЗЕ-ФАНТАЗИЈЕ ПО УЗОРУ НА УМЕТНИЧКУ ПРАКСУ ФЕРУЧА БУЗОНИЈА

Кандидат: Јулија БАЛ

Уводно образложење

ЈУЛИЈА БАЛ, поднела је пријаву теме докторског уметничког пројекта 1. марта 2018. године под називом: „ИНТЕРПРЕТАТИВНО-КРЕАТИВНИ ПРИСТУП ФЕНОМЕНУ КЛАВИРСКЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ И ПАРАФРАЗЕ –ФАНТАЗИЈЕ ПО УЗОРУ НА УМЕТНИЧКУ ПРАКСУ ФЕРУЧА БУЗОНИЈА“

На основу предлога Катедре за клавир од 10. априла 2018. године, Веће Факултета на седници од 11. априла 2018. године донело је одлуку о именовању Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта, у саставу:

др ДУБРАВКА ЈОВИЧИЋ, редовни професор,

др ТИЈАНА ПОПОВИЋ - МЛАЂЕНОВИЋ, редовни професор,

др ум. БИЉАНА ГОРУНОВИЋ, редовни професор Академије уметности у Новом Саду.

Веће Факултета на седници од 6. јуна 2018. године утврдило је предлог одлуке о усвајању Извештаја Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта и одобравању теме докторског уметничког пројекта **ЈУЛИЈЕ БАЛ** под **измењеним називом**:: „ИНТЕРПРЕТАТИВНО-КРЕАТИВНИ ПРИСТУП ФЕНОМЕНУ КЛАВИРСКЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ И ПАРАФРАЗЕ-ФАНТАЗИЈЕ ПО УЗОРУ НА УМЕТНИЧКУ ПРАКСУ ФЕРУЧА БУЗОНИЈА - *солистички концерт (recital) са програмом: Johann Sebastian Bach - Ferruccio Busoni: Chaconne из Партите за соло виолину у де-молу BWV 1004 – транскрипција за клавир, Sylvius Leopold Weiss - Јулија Бал: Соната бр.34 у де-молу (Дрезденски манускрипт бр.5), SW 34 (Smith 233-240) за лауту – транскрипција за клавир, Johann Sebastian Bach - Ferruccio Busoni: Корални прелудијум у еф-молу Ich ruf' zu dir, Herr, BWV 639, , за оргуље, из збирке Десет коралних прелудијума (BV B 27) – транскрипција за клавир, Joseph Schwantner - Јулија Бал: Velocities за соло маримбу - транскрипција за клавир, Georges Bizet - Феручо Бузони: Сонатина бр 6. - Камерна фантазија на теме из опере “Кармен”, (Kammer-Fantasie über Carmen), Alberto Evaristo Ginastera - Јулија Бал: Парафраза-фантазија на теме из балета “Estancias” оп.8“.*

Сенат Универзитета уметности у Београду на седници од 28. јуна 2018. године донео је одлуку о одобравању рада на изради докторског уметничког пројекта под називом: „ИНТЕРПРЕТАТИВНО-КРЕАТИВНИ ПРИСТУП ФЕНОМЕНУ КЛАВИРСКЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ И ПАРАФРАЗЕ –ФАНТАЗИЈЕ ПО УЗОРУ НА УМЕТНИЧКУ ПРАКСУ ФЕРУЧА БУЗОНИЈА БУЗОНИЈА - *солистички концерт (реситал)*“ и именовану др **Дубравке Јовичић**, ред. проф. за ментора и др **Тијане Поповић – Млађеновић**, ред. проф. за коментора.

На основу обавештења ментора и предлога Катедре за клавир Наставно-уметничко-научно веће Факултета на седници одржаној 15. јануара 2020. године донело је одлуку о именовану Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта **ЈУЛИЈЕ БАЛ** под називом: „ИНТЕРПРЕТАТИВНО-КРЕАТИВНИ ПРИСТУП ФЕНОМЕНУ КЛАВИРСКЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ И ПАРАФРАЗЕ – ФАНТАЗИЈЕ ПО УЗОРУ НА УМЕТНИЧКУ ПРАКСУ ФЕРУЧА БУЗОНИЈА БУЗОНИЈА - *солистички концерт (реситал)*“, у саставу:

др ДУБРАВКА ЈОВИЧИЋ, редовни професор, ментор,
др ТИЈАНА ПОПОВИЋ - МЛАЂЕНОВИЋ, редовни професор, коментор,
др БРАНКО ПЕНЧИЋ, редовни професор, председник Комисије,
др ум. ЉИЉАНА ВУКЕЉА, ванредни професор,
др ум. БИЉАНА ГОРУНОВИЋ, редовни професор Академије уметности у Новом Саду.

Биографија

Јулија Бал (1980), основне и магистарске студије клавира завршила је на Академији уметности у Новом Саду (Основне студије у класи проф. Кемала Гекића и Јокут Михаиловић, а магистарске студије у класи проф. Биљане Горуновић). Током целокупног музичког школовања, поред извођења стандардног пијанистичког репертоара, Јулија Бал се једним делом фокусирала и на самостални рад на пољу композиције, са акцентом на писање и извођење сопствених клавирских транскрипција, за које је добила неколико домаћих и међународних награда и признања. Након награде “Ibla Grand Prize”, Италија 2008 (Лауреат, награда за композицију и награда за извођење), у априлу 2009, имала је деби у њујоршком Карнеги Холу. Од осталих награда издваја се: “Bradshaw&Buono”, САД 2011 (Друга награда), “Петар Коњовић”(Београд), “Yamaha”(Нови Сад), “Victoria Caffa Righetti” (Италија), “Музика Класика”, Београд 2013 (Награда за нотно издање и компакт диск “12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal”). Била је такође финалиста конкурса “Tansmann International Competition of Music Personality”, Пољска 2010, као и четвртфиналиста “TIM International Music Competition”, Француска 2012, и “Fidelio Composition Competition”, Шпанија (2017). Наступала је у Америци (Њујорк, Северна Дакота, Вирџинија, Арканзас), Енглеској (Норич), Јапану (Токио), Италији (Ибла, Месина - Сала филхармоније Лаудамо), Пољској (Вроцлав - Сала Вроцлавске филхармоније, Ополе, Брзи Долни, Лођ), Грчкој (Санторини, Милос), Мађарској (Сегедин, Помаз), Хрватској (Осијек, Самобор, Пореч - Сала Народног казалишта), Израелу (Тел Авив), Тајланду (Банкок), Вијетнаму (Ханои), Индонезији (Џогџакарта), Малезији (Куала Лумпур), Камбоџи (Пном Пен), као и у многим градовима Србије.

Као камерни извођач, наступала је са камерном групом “Ад либитум”, члановима квартета контрабаса “Бассиона Амороса” Љубинком Лазићем и Артјоном Чирковим,

квартетом “J’Naz Klezmerim”, пољском пијанисткињом Аном Рутковском Шок, а 2007. године је са пијанисткињом Јеленом Бајић основала клавирски дуо “Јелена и Јулија”, са којим је наступила више пута на “Подијуму камерне музике” у Великој сали Коларца, у Београду, Новосадској Синагоги, међународном фестивалу “Electe” у Суботици, фестивалу “Neue Sterne” у Вернигеродеу (Немачка), на међународном такмичењу “Victoria Caffa Righetti” у Италији где је дуо освојио другу награду у категорији Камерни ансамбли. Учествовала је као камерни извођач и композитор у пројекту “Три клавира дванаест руку” где је на отварању међународног фестивала “Piano City” премијерно изведена њена транскрипција композиције групе “Pink Floyd”, писана за три клавира-шест пијаниста, перкусионисту и дечији хор, а читав пројекат је годину дана касније поновљен и на затварању фестивала “Convivium Musicum” у Крагујевцу

Остварила је и низ трајних снимака, од којих је најзначајнији компакт диск и нотно издање “12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal”, (снимљен у продукцији РТВ), које је 2013. године објавила Асоцијација Гитариста Војводине у кореспонденцији са Амбасадом Бразила у Београду, који је исте године архивиран у Музеју Вила-Лобоса у Рио Де Жанеиру (Бразил). Њене композиције писане за различите инструменте или ансамбле (од којих се издвајају „Дурме“ за хор и клавир на сефардске теме, „Cho-Chek“ за флауту виолину виолончело и клавир и “Јана” за кларинет, виолину и клавир на српске теме и соло песме “Il Ricordi d’ Armida”, “Lorelei” и “Молот” за клавир), извођене су у Србији, Аустрији (Беч, Салцбург - Моцартеум), Швајцарској (Цирих), Немачкој (Минхен), Пољској (Краков, Вроцлав, Ополе, Катовице), Румунији (Крајовија), а изводили су их: квартет “Green Thing” (Аустрија), “The Hourglass Ensemble” (Аустралија-Пољска), мешовити хор “Хашира” и дечији хор “Славенски” (Нови Сад, Србија), сопранисткиње Радослава Воргић, Верица Пејић и Сенка Недељковић и други.

Председник Бразила и министарство спољних послова Бразила су 2018. године одликовали Јулију Бал *Орденом Рио Бранко* “Ordem de Rio Branco” за допринос од значаја за музику Бразила и афирмацију Бразила у свету целокупним десетогодишњим музичким ангажовањем у земљама Европе, САД и Азије, као пијанисткињу, гостујућег предавача и композитора.

Од 2004. до 2011. године је била запослена у Музичкој школи “Јосип Славенски” у Новом Саду, као наставник клавира и клавирски сарадник, а од 2011. године предаје предмет Упоредни клавир на Академији уметности у Новом Саду при Државном универзитету у Новом Саду. Њени студенти сваке године освајају бројне награде на разним такмичењима у категорији Упоредни-комплементарни клавир. 2017 године је на “Фестивалу Исидор Бајић” примила награду за најбољег професора у категорији Комплементарни клавир након што су њени студенти освојили шест првих награда и једног Лауреата. Држала је клавирске семинаре и гостовала као предавач на универзитетима у Београду (Србија), Вроцлаву (Пољска), Радфорду (Вирџинија - САД), Осјеку (Хрватска), Банкоку (Тајланд), затим музичким школама у Србији, Хрватској, Пољској, Словенији, Камбоџи, земљама САД, као и на разним симпозијумима и фестивалима.

Учествовала је у раду жирија на такмичењима “Фестивал Исидор Бајић” и “Интернационално такмичење студената комплементарног клавира” у Србији, а стални је члан жирија “Ибла” у Италији где је више година имала прилике да сарађује са Марчелом Абадом и Алексејем Соколовим. Уметнички је саветник фестивала “Piano City” у Новом Саду, и члан удружења “ВЕМА” Војвођанског удружења за промоцију ране музике.

У мају 2019. године је у продукцији националне телевизије РТВ1 снимљен и приказан дугометражни документарни филм под називом “Етида” у целости посвећен извођачком, композиторском и педагошком раду Јулије Бал.

Такође је учествовала у дугометражном документарном филму “The Magic Play” (2019) у продукцији италијанске компаније “Samarcanda Film”, посвећене изазовима и кретањима кроз уметничке каријере лауреата такмичења “Ibla Grand Prize”.

Списак значајнијих награда, признања и наступа релевантних за пројекат

Награде и признања за компоновње и извођење клавирских транскрипција:

- “**Ibla Grand Prize**”, Италија **2008** (Лауреат, награда за композицију и награда за извођење)

(Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”)

- “**Bradshaw&Buono**”, САД **2011** (Друга награда)

(Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”)

- “**Victoria Caffa Righetti**” (Италија),

(Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, С.Рахмањинов: Прелид у Де-дуру, И.Стравински “Trois mouvements de Petrouchka”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”)

- “**Музика Класика**”, Београд **2013** (Награда за нотно издање и компакт диск “12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal”)

- “**Tansmann International Competition of Music Personality**”, Пољска **2010**, пролазак у финале

(Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, А.Тансман “Sonata Rustica”)

- “**TIM International Music Competition**”, Француска **2012**, пролазак у четврт-финале

(Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, С.Рахмањинов: Прелид у Де-дуру, И.Стравински “Trois mouvements de Petrouchka”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”, А.Тансман “Sonata Rustica”)

- **Орден Рио Бранко “Ordem de Rio Branco”** за допринос од значаја за музику Бразила и афирмацију Бразила у свету

Извођења сопствених клавирских транскрипција:

- **30.04. 2008**, Трећи Фестивал Класичне гитаре у Новом Саду - премијерно извођење клавирских обрада 12 концертних етида за гитару Хеитора Вила Лобоса

Концертна турнеја у САД:

- **27 04.2009** - Карнеги Хол, Њујорк, САД

- **24.04.2009**. Свечана Сала Универзитета Радфорд у Вирџинији САД, промоција фирме *Steinway & Sons*

- **25.04.2009** – Свечана Сала Универзитета Радфорд у Вирџинији, САД

- **30.04.2009** – Свечана Сала Државног Универзитета у Миноту, Северна Дакота САД

- 2.05.2009 – Сала резиденције Сторегард (Арканзас САД)

- 2.05. 2009 (Исто вече)- Свечана Сала Културног центра Стар Сити – Арканзас

- 3.05.2009. – Гала концерт у “Првој Уједињеној Методистичкој Цркви Џексонсвила” који је преносила телевизија у Арканзасу– Џексонсвил (Арканзас САД)

- 3.05.2009 (исто вече) – Сала Градске Куће Литл Рока (Арканзас САД)

- 4.05.2009. Сала Театра Литл Рока (Арканзас САД)

- 4.05.2009 (исто вече) Сала Амбасаде Републике Гане – Литл Рок, (Арканзас САД)

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица” - за соло клавир; А. Пиацола “La muerte del Angel” и “Libertango”- за клавирски дуо са Аном Рутковском Шок (Пољска)

- 8.05.2009. представљање збирке обрада 12 Етида Вила Лобоса на првом међународном конгресу ЕПТА-е

- 12.08.2010. Градска Кућа - Новосадско Музичко Лето

Програм : Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, Е. Вила-Лобос/Жозе Виера Брандао - Пет прелида - за соло клавир; Е.Вила-Лобос/Ј.Бал - Бахијана бр.5 - Арија - за глас и клавир са Сенком Недељковић (сопран)

Концерти у Пољској:

- 14.10.2010. Долнобрзненски Културни центар, Брзи Долни, Пољска

- 19. 10.2010. Велика сала Вроцлавске Филхармоније, Вроцлав, Пољска

Програм : Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица” - за соло клавир; А. Пиацола “La muerte del Angel” и “Libertango”, Ф.Лист: “Grand Galop Chromatique”- за клавирски дуо са Аном Рутковском Шок (Пољска)

Концерти у Грчкој:

- 17. 07. 2011. Културни центар Фира, Санторини, Грчка

- 23.07.2011. Белонион Културни Центар Адамадас, Милос, Грчка

Програм : Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”

- 3-13.03.2012. Фестивал „Neue Sterne“, Вернигероде, Немачка

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, С.Рахмањинов: Прелид у Де-дуру, И.Стравински “Trois mouvements de Petrouchka”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”

- 21.07.2012. 7. Међународни фестивал класичне музике „Врњци“, Замак Белимарковић, Врњачка Бања

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, С.Рахмањинов: Прелид у Де-дуру, И.Стравински “Trois mouvements de Petrouchka”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”

- 06.09.2012. Велика сала КЦНС, Нови Сад

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, И.Стравински “Trois mouvements de Petrouchka”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”- за соло клавир; Д.Јенко/Ј.Бал “Укор”, И.Бајић/Ј.Бал “Јесен стиже”-за глас и клавир са Сенком Недељковић (сопран)

- 15.03.2013. Гостовање на предавању маистра Роберта Дуартеа - диригента (Бразил), Амбасада Бразила у Београду, Београд

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 05.04.2013. Фестивал „XIV. Szegedi Nemzetközi Gitárfesztivál“, Сегедин, Мађарска

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 01.07.2013. Гостовање на предавању Пепеа Варгаса (САД) – уметничког директора фестивала „Chicago International Film Festival“, Амбасада Бразила у Београду, Београд

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 11.09.2013. Промоција нотног издања „12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal“, у организацији Амбасаде Бразила у Београду, „Вила Јелена“, Београд

- 16.09.2013. Промоција нотног издања „12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal“, у организацији Амбасаде Бразила у Београду и Управе града Новог Сада, Хол Извршног већа, Нови Сад

- 21.09.2013. Галерија Матице српске, Нови Сад

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”- за соло клавир; Група “Квин”/Ј.Бал: “Bohemian Rhapsody”- за клавирски дуо са Јеленом Бајић

- 09.11.2013. Фестивал „Дани Исе Бајића“, Кула

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, И.Стравински “Trois mouvements de Petrouchka”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”- за соло клавир; Д.Јенко/Ј.Бал “Укор”, И.Бајић/Ј.Бал “Јесен стиже”-за глас и клавир са Сенком Недељковић (сопран)

- 16.11-2013. Предавање о музици Бразила у XX веку и промоција збирке „12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal“, А-фест, Мултимедијални центар, Нови Сад

- 17.12.2013. Предавање о музици Бразила у XX веку, и промоција збирке „12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal“, ФМУ, Београд

- 10.04.2014. Предавање „Вила-Лобос и бразилска музика почетком XX века“, Ср.Митровица

- 14.04.2014. 40 година АУНС, Синагога, Нови Сад

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида - избор

- 02.07.2014. „6th World Piano Conference“, Нови Сад

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 8.09.2014. АУНС, Нови Сад, Србија. Акредитовани осмочасовни семинар за наставнике: Тема: “Приступи припреме извођења клавирских композиција кроз анализу транскрипције свите за клавирски дуо ‘Крчко Орашчић’ П.И.Чајковског”. Акредитован од стране: Зуов, Темпус, Кат.бр.742

- 17.10.2014. “1. Међународни зnanstveni i umjetnički simpozija o pedagogiji i umjetnosti“, Уметничка академија у Осијеку, Осијек, Хрватска

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 21.11.2014. “HUGIP”, Дворана Пучког отвореног казалишта, Пореч,

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 18.12.2014. „Музичке вечери Матице српске“, Матица српска, Нови Сад

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, И. Албениз/Ј.Бал: “Астуриас”, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve”, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”- за соло клавир; П.И.Чајковски: Свита за клавирски дуо “Крчко Орашчић”- за клавирски дуо са Јеленом Бајић

- 28.09.2015. Музички фестивал „Young Masters“, Самобор, Хрватска

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида

- 9.12.2015. Амфитеатар Централне зграде Универзитета у Новом Саду

Вече Шуберта и Вила-Лобоса;- програм Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”- за соло клавир; песме за глас и клавир Шуберта и Вила-Лобоса са Љиљаном Лишковић (сопран)

- 16.01.2016. Концерти камерне музике „Ервин Шлезингер“ Тел Авив, Израел

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, М. Де Фаља “La Vida Breve” - за соло клавир; композиције за кларинет и клавир Ф.Менделсона, З.Вауде и Е.Боце са Леоном Кајоном (кларинет)

- 13.01.2017. “Paul Cross Memorial Concert” Норич, Енглеска

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, Ј.С.Бах/Ј.Бал: Брандембуришки концерт бр3, М. Де Фаља “La Vida Breve”, Г.Ф.Хендл: Чакона у Ге-дуру, М. Клементи: Соната Оп33.бр3, В.Мокрањац: Етида бр2- за соло клавир; Г.Ф.Хендл/Ј.Бал: “Il Ricordi d’Armida”-парафраза на теме из опере “Риналдо” за глас и клавир, композиције за глас и клавир В.А.Моцарта, Ј.Брамса, Џ.Тавенера, Б.Бритна, К.Бабића, П.Коњовића и С.Гајић” са Радославом Воргић Журжован (сопран)

- 19.03.2017. Велика сала Филхармоније Лаудамо, Месина, Италија

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, Ј.С.Бах/Ј.Бал: Брандембуришки концерт бр3, М. Де Фаља “La Vida Breve”, Г.Ф.Хендл: Чакона у Ге-дуру, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”

- 24.03.2017. Свечана сала “Meguro Gajoen”, Токио, Јапан

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, Ј.С.Бах/Ј.Бал: Брандембуришки концерт бр3, М. Де Фаља “La Vida Breve”, Г.Ф.Хендл: Чакона у Ге-дуру, В.Монти/С.Курсанов “Чардаш”

- 21.06.2017. “Мистична шума Вила-Лобоса”, Универзитетска галерија, Крагјевац

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида-избор, Е.Вила-Лобос/Ј.Бал “Бахиана” бр5 транскрипција за обоу, виолину и клавир - са члановима ансамбла “Мото”

- 21.06.2017. “Мистична шума Вила-Лобоса”, Дом Војске, Београд

Програм: Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида-избор, Е.Вила-Лобос/Ј.Бал “Бахиана” бр5 транскрипција за обоу, виолину и клавир - са члановима ансамбла “Мото”

Концертна турнеја у Азији:

- 13.03.2018. Банкок, Тајланд - Концерт у Свечаној сали “TCIS”

- 14.03.2018. Банкок, Тајланд - Концерт у Свечаној сали “Assumption University”

- 16.03.2018. Ханои, Вијетнам - Театар младих - Прослава јубилеја 45 година од успостављања дипломатских односа Италије и Вијетнама и 150 година од смрти Такома Росинија

- 17.03.2018. Ханои, Вијетнам - Концерт у Сали вијетнамске националне музичке академије

- 19.03.2018. Џогџакарта, Индонезија - Концерт у “Forum Musik Tembi Jalan Parangtritis”

- 22.03.2018. Куала Лумпур, Малезија - Мастерклас на “Bentley Music Academy”

- 22.03.2018. Куала Лумпур, Малезија - Ковцерт у Сали “Bentley Music Academy”

- 25.03.2018. Пном Пен, Камбоџа - Мастерклас у Музичкој школи “SoundsKool”

- 25.03.2018. Пном Пен, Камбоџа - Концерт у Немачко-камбоџанском културном центру

Програм: М. Де Фаља “La Vida Breve”, Е. Вила-Лобос/Ј.Бал - 12 Етида-избор, Ф.Шуберт/Ј.Бал: “Пчелица”, Г.Ф.Хендл: Чакона у Ге-дуру, М. Клементи: Соната Оп33.бр3

- 05.06.2018. Концерт студената докторских студија ФМУ, Сала београдске филхармоније, *Програм - Хеитор Вила-Лобос /Јулија Бал - клавирске транскрипције 12 Етида (избор), И. Албениз /Јулија Бал - клавирска транскрипција “Астуриас”, Ф. Шуберт /Јулија Бал клавирска транскрипција “Пчелица”*

- 30.10.2018. Завод за културу Војводине, Промоција другог издања збирке „12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal“,

Програм - Хеитор Вила-Лобос /Јулија Бал - клавирске транскрипције 12 Етида (избор)

- 8.12.2018. ИСТЕМ Симпозијум у Сплиту - Промоција другог издања збирке „12 Guitar Etudes by Heitor Villa-Lobos Transcribed for Piano by Julija Bal“,

Програм - Хеитор Вила-Лобос /Јулија Бал - клавирске транскрипције 12 Етида (избор)

- 22.09.2019. Концерт “Бразилски валцер” Велика сала Коларца, Београд,

Програм - Хеитор Вила-Лобос /Јулија Бал - клавирске транскрипције 12 Етида (избор)

- 10.10.2019 Градска кућа Нови Сад, Гала концерт, промоција новог клавира “Kawai Shigeru”,

Програм - Хеитор Вила-Лобос /Јулија Бал - клавирске транскрипције 12 Етида (избор)

ТВ емисија “Бон-Тон” посвећена концерту “Kawai Shigeru”, РТВ (20мин)

- 4.11.2019. Концерт “Бразилски валцер” Културна станица Свилара, Нови Сад (ОПЕНС Нови Сад 2021),

Програм - Хеитор Вила-Лобос /Јулија Бал - клавирске транскрипције 12 Етида (избор)

ТВ емисија “Бон-Тон, омаж Вила-Лобосу” посвећена овом концерту, РТВ (20мин)

- 01.09.2020. Божићни концерт, Универзитетска галерија у Крагујевцу:

Програм: - Ж.Бизе-Ф.Бузони: - Kammer-Fantasie über Carmen

- 7.01.2020. Концерт у Градском музеју Крагујевац.

Програм; - Ј.С. Бах - Ф. Бузони - Chaconne aus Partita für Solovioline in d-Moll (BWV 1004), - С. Л Вајс - Јулија Бал: - Клавирка транскрипција Сонате Nr. 34 in d-Moll SW 34, - Ј.С. Бах - Ф. Бузони: - Корални прелудијум у еф-молу за оргуље "Ich ruf 'zu dir, Herr", - Ј.Швантнер - Јулија Бал: - транскрипција "Velocities", - Ж. Бизе- Ф. Бузони: - - Kammer-Fantasie über Carmen, -А Хинастера - Ј. Бал: - Троставачна фантазија на теме из балета "Estancias"; I "Los Trabajadores"; II "La noche" (Nacht); III "La Doma"

- 30.01.2020. Музичке вечери Матице српске, Нови Сад;

Програм - Ј.С. Бах - Ф. Бузони - Chaconne aus Partita für Solovioline in d-Moll (BWV 1004), - С. Л Вајс - Јулија Бал: - Клавирка транскрипција Сонате Nr. 34 in d-Moll SW 34

Извођења сопствених транскрипција за друге инструменте (ансамбле) и сопствених композиција на теме других аутора:

- 28.02.2014. *Alte Schmiede Kunstverein*, Беч, Аустрија - композиција „Чо-чек“ на народне теме, за флауту, виолину, виолончело и клавир. Ансамбл „Green Thing“, Беч, Аустрија

- 01.03.2014. Концерт под називом „Serbische Musik – Jenseits der Tradition“, *Galerie "Die Ausstellung"*, Беч, Аустрија - композиција „Чо-чек“ на народне теме, за флауту, виолину, виолончело и клавир. Ансамбл „Green Thing“, Беч, Аустрија

- 19.06.2015. Концерт ансамбла „Green Thing“ (Беч, Аустрија) под називом „Behind the Scenes“, Беч, Аустрија - композиција „Чо-чек“ на народне теме, за флауту, виолину, виолончело и клавир. Ансамбл „Green Thing“, Беч, Аустрија

- 31.10.2015. Фестивал „Treffpunkt Kunst“, Беч, Аустрија - композиција „Чо-чек“ на народне теме, за флауту, виолину, виолончело и клавир. Ансамбл „Green Thing“, Беч, Аустрија

-15.11.2015. Синагога, Нови Сад - транскрипције јеврејских песама за мешовити хор, кларинет, виолину, виолончело, клавир и ударалке са Хором “Хашира”, Леон Кајон (кларинет), Бојана Јовановић (Виолина), Владимир Стојковић (ударалке), Јулија Бал (клавир) диригент Весна Кесић Крسمановић

-15.12.2015. Синагога, Нови Сад - транскрипција песме “Што ме не љубиш” И. Бајића, за глас, флауту, виолину, виолончело и клавир. Сенка Недељковић (сопран), Владимир Ђуковић (виолина), Милица Свирац (виолончело), Јулија Бал (Клавир)

- 13.01.2017. “Paul Cross Memorial Concert” Норич, Енглеска - парараза на теме из опере Риналдо, Г.Ф.Хендла, за глас и клавир. Радослава Воргић Журжован (сопран), Јулија Бал (клавир)

- 03.05.2017. - “St. Peters Church”, Цирих, Швајцарска, концерт ансамбла “Hourglass” - композиција “Јана” на народне теме, за кларинет, виолину и клавир, ансамбл “Hourglass”(Пољска-Аустралија)

- 05.05.2017. - “Mozarteum”, Салцбург, Аустрија, концерт ансамбла “Hourglass” - композиција “Јана” на народне теме, за кларинет, виолину и клавир, ансамбл “Hourglass”(Пољска-Аустралија)

- 06.05.2017. - "Klaviergalerie", Беч, Аустрија, концерт ансамбла "Hourglass" - композиција "Јана" на народне теме, за кларинет, виолину и клавир, ансамбл "Hourglass"(Пољска-Аустралија)
- 08.09.2017. Отварање фестивала "Piano City" Синагога, Нови Сад - транскрипција композиције "Another Brick In The Wall" групе "Pink Floyd", за три клавира-шест пијаниста, перкусије и дечији хор. Слободанка Стевић, Александар Глигић, Јована Радовановић, Дуња Црњански, Јелена Бајић, Јулија Бал (клавир), Ласло Колар (перкусије), Дечији хор "Славенски"
- 26.10.2017. Концерт клавирског дуа "Јелена и Јулија", Градска кућа, Нови Сад - транскрипција композиције "Bohemian Rhapsody" групе "Квин" за клавирски дуо
- 21.11.2017. Концерт клавирског дуа "Јелена и Јулија" "4th International Piano Fest", Суботица - транскрипција композиције "Bohemian Rhapsody" групе "Квин" за клавирски дуо
- 28.09.2018. Затварање фестивала "Convivium Musicum", Крагујевац; Јулија Бал - транскрипција композиције "Another Brick In The Wall" групе "Pink Floyd", за три клавира-шест пијаниста, перкусије и дечији хор. Стеван Спалевић, Немања Егерић, Јована Радовановић, Јелена Бајић, Јулија Бал (клавир), Лука Златановић (клавир-звучни ефекти), Горан Биро (перкусије), Дечији хор "Мали Лицеум"

ПРИКАЗ, АНАЛИЗА, ОЦЕНА И КРИТИЧКИ ОСВРТ УМЕТНИЧКЕ ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

Пијанисткиња Јулија Бал још од студентских дана поред представљања стандардне литературе за свој инструмент, свој стваралачки израз проналази у транскрипцијама вредних дела композитора разних епоха насталих за разне медије звука. Кулминацијом њених досадашњих транскрипција могу се сматрати транскрипције за клавир 12 етида за гитару чувеног бразилског композитора Еитора Вила Лобоса. За овај монументални подухват који је подразумевао транскрибовање, извођење, снимање компакт диска и штампање нотних записа Јулија Бал је одликована Орденом Рио Бранко Министарства спољних послова Бразила 2018.године. Логичан корак у њеном уметничком развоју представља потреба да кроз докторске студије и докторски уметнички пројекат својој стваралачкој имагинацији придружи и истраживачки елемент који би осветлио из много углова ток њених уметничких идеја на путу ка реализацији.

Феручо Бузони био је вишеструко надарена уметничка личност који је оставио дубок траг у пијанистичкој уметности. Време у коме је живео и стварао – крај XIX и почетак XX века, није, нажалост, омогућило да и данас слушамо његово величанствено пијанистичко умеће о чему сведоче многобројне критике и туђи записи, али је, оставио као трајни документ написана своја естетичка начела у и о музици, анализе свог композиторског рада посебно и највише на пољу транскрипција за клавир, различите врсте упутстава пијанистима о савладавању техничких потешкоћа у функцији музичког израза итд. Данашње генерације пијаниста као незаобилазни део свог образовања проучавају Бузонијеве редакције Прелудијума и фуга Јохана Себастијана Баха из збирке „Добро темперовани клавир“, његове транскрипције оргуљских Корала, Чаконе и многих других Бахових дела, као и парафразу-фантазију на Бизеову оперу „Кармен“, између осталих његових многобројних дела намењена клавиру.

Феручо Бузони није ни први, ни једини пијаниста-композитор који је посегнуо за формом транскрипција туђих остварења представљајући их у клавирском звуку – да поменемо само нека од познатих имена: Франц Лист, Роберт Шуман, Феликс

Менделсон, Сергеј Рахмањин и многи други. Транскрибовање за клавиру присутно је и данас – Владимир Хоровиц (Кармен фантазија за соло клавиру), Михаил Плетњов (балет „Крцко орашчић“ П.И.Чајковског верзије за соло клавиру и за два клавира), Аркадиј Володос (соло песме Федерика Момпоуа за соло клавиру). Поједине популарне композиције биле су и још увек јесу инспирација за разне врсте аранжмана, тема са варијацијама и друге композиционе форме (етиде на Паганинијеве Каприсе за соло виолину које су писали Роберт Шуман и Франц Лист, варијације на Паганинијеве теме Сергеја Рахмањина за клавиру и оркестар, Витолда Лутославског за два клавира итд. Списак овакве литературе врло је богат).

Проучавање рада Феруча Бузоџија на пољу транскрипција за клавиру иницирало је идеју да своје досадашње познавање технике транскрибовања Јулија Бал упореди и употпуни новим сазнањима, а да као пример личног односа према Бузоџијевим ставовима и саветима датим кроз призмину његових конкретних композиција, она сама сачини избор туђих композиција и креира сопствена дела по узору на Бузоџија. О свом избору и односу према Бузоџијевим транскрипцијама Јулија Бал каже у свом писаном раду следеће:

Анализе Бузоџијеве две транскрипције и фантазије за клавиру настојале су да прикажу различите начине на које се Бузоџија опходио према тематском материјалу оригиналних дела. Груписане у три категорије медија, у првој групи је дошао до изражаја његов приступ акустичком прилагођавању медија, у чијој су основи две идеје. Једна је упознавање и ослушкивање природе и могућности оба медија, те налажење начина изражавања жељених особина звука на клавиру, а друга је уочавање концепције музичког дела и њено превођење, односно “репоетизовање”. Док за Бузоџија ова прва идеја представља само средство, друга представља циљ. Маримба као медиј који није доживео ни приближно толико клавируских транскрипција колико оргуље, пружила је адекватан изазов за проналажење нових изражајних средстава која би приказала боје звука, дајући понекад предности контрастима спрам пуког имитирања боје тона маримбе.

У другој категорији транскрипција доминантну улогу играо је Бузоџијев приступ који је Мирјана Веселиновић Хофман назвала биологистичко-органичким.¹ Претпостављајући да у сваком мотиву већ унапред почива целина, Бузоџија из постојећих мотива Бахове Чаконе развија архитектонски конципиране кулминације. Поред овог, још нека од питања која су се наметала при транскрибовању Вајсове сонате била су везана за меру и сврху употребе изражајних средстава барокне епохе, као и за ограничења која је наметнуо систем нотације за барокну лауту, а која су се у овом случају, напротив, показала као отварање могућности за надградњу полифоне фактуре

У трећој групи, односно парафрази-фантазији, због слободног облика али и проблематике транскрибовања оркестарског звука, може се приметити начин на који је Бузоџија рашчланио тематски материјал (који за њега у овом случају није представљао само нотни текст, већ и атмосферу коју изазива), комбинујући га и уклапајући у нову музичку целину.

Кроз целокупан процес анализе и израде одабраних транскрипција и парафраза уочени су и у више наврата описани слични извођачки захтеви како у Бузоџијевим, тако и у мојим сопственим клавируским делима. Као извођач и педагог Бузоџија је настојао да,

¹ Мирјана Веселиновић - Хофман, *Пред музичким делом*, (Завод за уџбенике, Београд, 2007), 54-55.

*при уочавању овакве елементе издвоји, те да класификује варијанте датог музичко-техничког проблема. По узору на његову праксу припреме музичког извођења, у прилогу овог рада налази се као пример мала збирка у којој су обједињени сви уочени елементи клавирске технике садржани у музичким делима која су била предмет овог рада.*²

Да би своју идеју приказала што транспарентније Јула Бал се определила да у уметничкој презентацији свог докторског пројекта у виду солистичког концерта одсвира у паровима Бузонијеве и своје, за овај Пројекат написане транскрипције:

1. Ј.С.Бах – Ф.Бузони: Корал “Ich ruf” zu dir, Herr” (за оргуље)

Ј. Швантнер – Ј.Бал: “Velocities” (за соло маримбу)

2. Ј.С.Бах - Ф.Бузони: Чакона (из Партите бр.2 за соло виолину)

Л.С.Вајс – Ј.Бал: Соната (за лауту бр.34 у де-молу)

3. Ж. Бизе – Ф.Бузони: Сонатина бр.6 – камерна фантазија на теме из опере „Кармен“

А.Хинастера – Ј.Бал: Парафраза-фантазија на теме из балета „Естанциа“ оп.8

Избор композиција, односно медија за које су оне написане, идеје и проблеми са којима се Јулија Бал сусретала при раду на транскрибовању и решења која су дала коначне верзије ових дела детаљно су приказани у писаном раду овог Докторског уметничког пројекта о чему ће бити речи касније.

Докторски уметнички пројекат кандидата Јулије Бал под називом *«Интерпретативно-креативни приступ феномену клавирске транскрипције и парафраза-фантазије по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија»* представљен је јавности **22.јануара 2020.године** на солистичком концерту одржаном у свечаној сали Скупштине града са почетком у 20 часова. Програм концерта био је донекле неуобичајен за стандардне концерте класичне музике у нашој средини, па је тим пре била већа одговорност солистичке да кроз његово извођење оправда не само свој избор репертоара, већ и покаже уметничке вредности и домете сопствених композиција у поређењу са делима Феруча Бузонија која су своју репутацију одавно стекла. Поверење у своју креативну личност, савршено владање инструментом, уверење да је цео репертоар високих уметничких вредности сугерисало је да цео концерт има своју драматуршку концепцију са врхунцем на крају, у последњој композицији, парафраза-фантазији Јулије Бал на теме из балета «Естанцио» Алберта Хинастере.

Ако је публици била позната монументална Бузонијева транскрипција Бахове «Чаконе» из Партите бр.2 за соло виолину, «Соната бр.34 у де молу» Леополда Силвијуса Вајса за лауту у транскрипцији за клавир Јулије Бал представљала је новитет у сваком погледу: као барокна музика која се ретко чује на клавиру и у оригиналу и у

---

² Јулија Бал, *Интерпретативно-креативни приступ феномену клавирске транскрипције и парафраза-фантазије по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија*, (рукопис, 2020), 142-143

транскрипцијама, као дело композитора који је остао више познат по музичком турниру са Јоханом Себастијаном Бахом него по својим, у оно доба, бриљантним интерпретацијама и веома занимљивим композицијама за лауту, као светску премијеру дела Јулије Бал написано по узору на транскрипције Феруча Бузонија. Поређење две транскрипције било је неминовно и спонтано. И виолина и лаута спадају у групу жичаних инструмената са разликом да је лаута ипак хармонски инструмент који може истовремено да произведе више различитих тонова у различитим регистрима и тиме створи утисак већег звучног дијапазона него виолина. Бузонијева практична пијанистичка решења из транскрипције «Чаконе» која је Јулија Бал применила при транскрибовању Сонате Леополда Силвијуса Вајса још више су обогатила звучни, а тиме и динамички дијапазон ове композиције. Иако се Јулија Бал држала фактуре саме композиције, користећи клавир као нови медиј, наметнула се потреба обогаћивања појединих одсека полифоним ткањем. Ауторка се трудила да своју композиторске интервенције сведе на најмању могућу меру по узору Феруча Бузонија. Ипак издвајамо необично маштовити Менует бр.2 где је својеврсна канонска обрада звучног материјала оригиналне верзије Леополда Солвијуса Вајса потврдила један од постулата феруча Бузонија – да и поред придржавања основних параметара оригиналне композиције, фактуре, мелодије, хармоније, ритма, артикулације и др., онај који транскрибује дело у основи је уметник-стваралац и може и треба да отвори простор својој личној креативности у мери да не наруши дате елементе оригиналне композиције.

Ако је Бузонијева Чакона за узор имала дело написано за виолину, а Јулија Бал, за лауту, онда је велики изазов представљала транскрипција композиције “*Velocities*” Јожефа Пвантнера за соло маримбу. Јулија Бал се определила за овај инструмент као медиј који је близак клавиру због тастатуре по којој се свира, а по узору на Бузонијеву транскрипцију једног од Бахових дела за оргуље. Разлика између оргуља и маримбе је огромна пре свега у начину произвођења тона, до звучног волумена: звук оргуља надилази звучне могућности клавира када је у свом пуном звуку за разлику од маримбе која и у најбољем случају тешко да може да досегне јачине клавирског звука. Опредељење Јулије Бал за овај инструмент који због својих таста (плочица по којима се удара) и њиховог распореда који је сличан клавирској тастатури, припада условно групи клавијатурних инструмената вероватно је био инспирисан Бузонијевим избором Бахових дела за оргуље које је транскрибовао, а не само за оргуље као инструмент, због постојања тастатура налик клавијатурама – Бузони је посегао за Баховим оргуљским Коралима који су при извођењу користили само одређене тише регистре, не и пун звук оргуља.

Композиција “*Velocities*” изузетно је виртуозна и носи поднаслов *perpetuum mobile*. Чак и дословно пренесен музички запис за маримбу био би врло захтеван за пијанисту, али Јулија Бал се определила да основи дода пијанистичка решења која захтевају велику виртуозност и спретност пијанисте-извођача за разне врсте пијанистичке артикулације, брзе скокове, нагле промене динамике и многе друге чисто техничке пијанистичке захтеве. Јулија Бал уводи чак нове, свремене елементе пијанистичко-техничког озраза, а то је свирање уз пригушивање жица које трепере дланом или врхом јагодице слободне руке познатим под називом *mute*. Иако наизглед врло омеђена својим континуираним покретом ова композиција је ипак инспирисала ауторку да свој инструмент представи у вишеслојном звучном издању чиме је допринела и карактеризацији дела својственог клавиру, а не маримби.

Највећу слободу инспирације и креативности Јулија Бал је показала у парафрази – фанзацији балета *Estancia* аргентинског композитора Алберта Хинастере, а по угледу на парафразу – фантазију Феруча Бузонија на фрагменте из опере „Кармен“, Жоржа Бизеа. Балет за оркестар, солисте – играче и наратора написан у десет ставова Јулија Бал је

својом слободном фанзацијом преточила у три целине користећи тематски материјал Алберта Хинастере. Уз стандардна пијанистичка средства Јулија Бал је посегла и за кастањетама намештеним уз рам инструмента, рецитованем стихова из епа о Мартину Фиеру песника Хозеа Ернандеса, коришћењем пригушивања звука руком, богато коришћење сва три клавирска педала, као и певушењем одређених мелодија уз истовремено свирање, а све у функцији што богатијег приказа Хинастериног балета у транскрипцији за клавир. Поред изузетно виртуозних пијанистичких захтева Јулија Бал је извођачу наменила и нове улоге које се нису сретале у време Феруча Бузонија чиме је донекле проширила и продубила његове естетске принципе којима се руководио приликом транскрибовања и компоновања дела за клавир, а највише његов став да транскрипција мора, између осталог, бити у сагласју и са временом у коме живи онај који дело транскрибује.

Иако је Јулија Бал извођењем својих транскрипција показала велико пијанистичко умеће и разиграну музичку имагинацију као аутор ових транскрипција она је отишла и корак даље приказујући се као врсни пијаниста изводећи дела Феруча Бузонија и то она, која већ припадају врхунској пијанистичкој литератури: транскрипције Бахове Чаконе и оргуљског Корала "Ich ruf" zu dir, Herr", као и парафразу – фантазију на оперу „Кармен“ Жоржа Бизеа познатију и као Сонатина бр.6. Из све три поменуте композиције зрачила је приликом извођења креативност личности Јулије Бал која музику и клавир сагледава из више различитих перспектива што им је давало посебну вредност: лирска поетичност мелодијских исказа подцртана посебном мекоћом клавирског звука, динамички избалансирана полифона ткања, садржајна виртуозност, а све у функцији што пластичнијег (рељефнијег) приказивања Бузонијевих дела кроз призму личне уметничке интерпретације.

Докторски уметнички пројекат Јулије Бал – солистички концерт са делима Феруча Бузонија и њеним, премијерно изведеним транскрипцијама за клавир, представљао је јединствену целину. Парови композиција Феруча Бузонија и Јулије Бал којима су узор биле композиције настале за исте или сродне инструменте, односно сродне музичке форме (виолина – лаута, оргуље – маримба, опера – балет) показале су велико богатство имагинације, али и универзалност Бузонијевих естетичких ставова насталих пре више од сто година који и у данашње време могу да допринесу реализацији креативних идеја садашњих генерација пијаниста који имају жељу и осећају потребу да свом инструменту подаре и звуке музике написане за неке друге инструменте и ансамбле кроз транскрипције и парафразе.

Публика је у једном даху саслушала овај несвакидашњи програм и наградила уметницу дугим аплаузима који су измамили и два „биса“/додатка када су свечаном салом Скупштине града одјекнуле две Етиде Хеитора Вила Лобоса.

ПРИКАЗ, АНАЛИЗА, ОЦЕНА И КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ПИСАНИ ДЕО ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

„ИНТЕРПРЕТАТИВНО-КРЕАТИВНИ ПРИСТУП ФЕНОМЕНУ КЛАВИРСКЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ И ПАРАФРАЗЕ – ФАНТАЗИЈЕ ПО УЗОРУ НА УМЕТНИЧКУ ПРАКСУ ФЕРУЧА БУЗОНИЈА БУЗОНИЈА - солистички концерт (реситал)“

Писани део докторског уметничког пројекта Јулије Бал под насловом „Интерпретативно-креативни приступ феномену клавирске транскрипције и парафразе-фантазије по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија“ састоји се од четири поглавља од којих је свако разрађено у више потпоглавља и њихових сегмената, Списка литературе и пет Прилога.

У **Уводу** (Уводна реч аутора) (1-3) кандидаткиња нам приказује у најкраћим цртама личност Феруча Бузонија као комплексног музичара који није само посегао за звуком клавира као инспирацијом, већ је током читавог свог живота настојао да проникне у суштину музике излажући своје опсервације поред активног концертирања и кроз писане текстове и педагошки рад. Посебно место у његовом стваралаштву представљају транскрипције, а кандидаткиња објашњава разлог оваквог Бузонијевог става позивајући се на његове мисли сказане у неколико значајних текстова који приказују његову естетичку промисао и поетички став уметника-практичара.

„Поставком својих музичко-естетских опредељења која је изнео пре свега у својој књизи Нацрт за једну нову естетику музике, али и у другим текстовима, Бузони је овај феномен (транскрипције) схватио на комплекснији начин од већине својих савременика, доводећи га у корелацију са читавим феноменом стваралачког процеса...“ (стр.2)

Иако је стваралаштво Феруча Бузонија предмет интересовања многих извођача, филозофа, музиколога, композитора и клавириских педагога дуже од једног века, мало је оних који су покушали да га следе у начину усавршавања извођачке технике и стила, кроз писање и извођење сопствених транскрипција, што је био и повод да се таква пракса нађе у фокусу овог рада, закључује кандидаткиња образложење одабира теме свог Докторског уметничког пројекта.

Прво поглавље под називом **Структура рада** (3-6) представља експликацију садржаја самог Докторског уметничког пројекта, заправо дефинишу разлоге који су утицали на опредељење да се дубље и садржаније проучи стваралаштво великог италијанског композитора Феруча Бузонија, као и да се образложи избор његових транскрипција које су послужиле као узор инспирацији Јулији Бал да компоује своје транскрипције служећи се Бузонијевим естетичким принципима, као и неким од његових изражајних средстава којима је постигао одређене ефекте клавириног звука у дочаравању стваралачке жеље транскрибовања одређених композиција. Посебно је подвучен значај односа Бузонија према феномену транскрибовања као специфичног и врло захтевног облика стваралаштва.

Кандидаткиња је бирала поједине Бузонијеве транскрипције са намером да илуструје три његова различита начина транскрибовања у медији клавириног звука, као и различита изражајна средства која је користио у зависности од карактеристика инструмента или састава за које су ова дела компонована у оригиналу. Прву групу чине клавирске транскрипције композиција писаних за клавијатрне инструменте: у Бузонијевом случају, за оргуље, а избор Јулије Бал је био композиција за инструмент, маримба. Иако маримба припада групи перкусионих инструмената чији се збук производи ударом палице по плочици, распоред тих плочица подсећа на клавијатуру што је био основни разлог одабира овог инструмента као пандана Бузонијевим

оргуљама. Сличност ова два инструмента није само у клавијатури, већ и у чињеници да се звук производи и емитује преко цеви треперењем ваздушног стуба за разлику од клавира где се звук производи и преноси треперењем жице.

Другој групи припадају транскрипције дела писаних за инструменте који по својој природи имају мањи динамички опсег, као и врло ограничену могућност полифоне структуре. Бузони се определио за виолину, а Јулија Бал за лауту – Бузони за дела Јохана Себастијана Баха, Јулија Бал за дело Леополда Силвијуса Вајса, композитора генерацијски врло блиског Баху. У ову групу спадају и дела која су пружала могућност, понегде, чак и захтевала полифону надградњу приликом транскрибовања.

Трећу групу чине дела компонована за велике саставе који су и Бузонију и Јулији Бал били инспирација по својој музичкој форми. Овде није било у питању само транскрибовање, већ компоновање по узору на поједине теме, односно музичке карактеристике тих великих форми: опери и балету. Овакву композициону слободу приликом рада са музичким материјалом који није био оригиналан, већ преузет од других композитора наментуо је и нову форму у којој је тај материјал коришћен – парафразу-фантазију.

Кандидаткиња наводи да је последњи део рада посвећен Бузонијевом извођачком стилу и начинима извођачких могућности кроз рад на транскрипцијама музичких дела.

Друго поглавље (6-36) посвећено је *Бузонијевим размишљањима о музици*. Подељено је у четири подпоглавља – *Бузонијева естетика музике са сегментима: Партитура и изван ње, Транскрипција музичког дела као уобличење апстрактне музичке замисли, Бузонијев однос према музичкој традицији и Парафраза-фантазија у Бузонијевој композиторској пракси*. Кандидаткиња на самом почетку овог Поглавља истиче да „дубље разумевање специфичности стваралаштва Феруча Бузонија на пољу клавирске музике не би било могуће без претходног упознавања са његовим разматрањима, која је образложио у својим есејима и препискама. Истовремено делујући као пијаниста, композитор, клавијерски педагог и естетичар музике, Бузони је оставио дубок траг у сваком од ова четири поља...“

У првом подпоглављу 2.1 под називом *Бузонијева естетика музике (7-22)* кандидаткиња на врло суптилан начин даје преглед најважнијих Бузонијевих естетичких ставова забележених у његовој књизи „*Нацрт за једну нову естетику музике*“ уз навођење критичких ставова угледних савремених естетичара и филозофа Ивана Фохта, Тијане Поповић Млађеновић и других аутора. Бузони у својој књизи даје тумачења појмова *музика, прамузика, нотација, транскрипција и фантазија*. Детаљно је образложен сваки од ових појмова по схватњу самог Бузонија, али и из призме критичара и поштовалаца његовог стваралаштва, као и њихов одраз у његовим конкретним музичким остварењима.

У сегменту 2.1.2 под насловом *Партитура и изван ње (10-12)* представљено је један од веома важних Бузонијевих ставова – о нотацији. Бузони схвата нотацију као „генијално помоћно средство да се задржи нека импровизација како би јој се омогућило да изнова настане“. Указивањем на ограничења у прецизности нотног записа Бузони је отворио могућност покушаја „читања партитуре између редова“ који у многим скучајевима претпоставља и извесну слободу њеног тумачења, интерпретације и, по речима кандидаткиње, „нарочито транскрипције“.

Сегмент 2.1.3, *Транскрипција музичког дела као уобличење апстрактне музичке замисли* (11-12), кандидаткиња говори о три различита термина којима је Бузони означавао своје и туђе транскрипције: *Transkription*, *Bearbeitung* и *Ubertragung*. Иако су ови термини синоними, Бузони им ипак придаје одређене разлике у приступу и реализацији као „креативно разрешење супротности између два чиниоца придржавања основне музичке замисли композитора са једне стране, и максималног искоришћавања изражајних средстава које пружа нови медиј, са друге стране.“

Транскрипција и медиј је наслов подсегмента претходног који се односи на појам транскрипције и његов значај у Бузонијевој естетици музике (2.1.3.11, 12-14). Избор медија, је према мишљењу Бузонија, намеће извесна ограничења, наводи кандидаткиња на почетку овог подсегмента и потом детаљно образлаже о којим ограничењима је реч истићући, при том, да транскрипција не значи само дословно преношење музичког материјала у други медиј, већ и рад са узетим садржајем, односно, саображавање овог материјала са природом новог медија.

Транскрипција сценске музике је наслов подсегмента 2.1.3.2 у коме се осветљава Бузонијев поглед на музику као феномен „јединства“ без потребе поделе према сврси, форми и медију. „Музика би требало да буде препозната искључиво према две премисе, а то су садржај и квалитет“. Сматрајући да је „уметност трансмисија живота“ и да „театар то чини свеобухватније него остале уметности“, кандидаткиња наводи да се Бузони залагао да сценска музика има улогу приказивања људских осећања, односно душевно стање особа које у датим догађајима врше радње. Ови Бузонијеви ставови значајни су били кандидаткињи за осветљавање и разумевање Бузонијеве парафразе-фантазије на оперу „Кармен“ Жоржа Бизеа у којој није била реч о директној транскрипцији, већ о много пирем поводу за стварањем сопствене композиције инспирисане појединим мотивима из поменуте опере.

У *Транскрипцији као процесу учења у Бузонијевој уметничкој пракси* у подсегменту 2.1.3.3., подвучен је значај ове врсте компоновања за процес личног развоја у пољу разумевања других аутора, технике компоновања извођења и откривања нових идеја у уметности уопште, а посебно у музици. Бузони је један од ретких композитора који се бавио транскрибовањем, а који је уочио значај ове врсте делатности за професионалан развој личности.

Подсегмент 2.1.4 анализира *Бузонијев однос према музичкој традицији*. Говорећи да је савршенство главни циљ коме један музичар треба да тежи, чини се да је Бузони један део тог савршенства видео у могућности да музичко дело „живи“ кроз епохе. Управо због тога Бузони је настојао да у композицијама других аутора препозна и издвоји оно што то дело чини постојаним од онога што ће неминовно постати део промена стилова које носи време. Кандидаткиња посебно подвлачи да би, при покушају писања транскрипција по узору на Бузонија „*требало посебно обратити пажњу на ове ставове, јер сваки покушај звучног имитирања Бузонијевог стила компоновања и извођења могао би бити само случајност, не и главни циљ.*“

Подпоглавље 2.1.5. носи наслов *Парафраза и фантазија у Бузонијевој композиторској пракси*. Пре разматрања Бузонијевих ставова према ове две издвојене музичке форме, кандидаткиња подсећа на генерална Бузонијева размишљања о музици, „о потреби ослобађања – ослобађања од ограничености нотације, ограничености медија, стилова и манира одређеног времена“. Када је о сценској музици реч, Бузони, по речима кандидаткиње, сматра да овој музици треба доделити независну улогу приказивања осећања ликова који врше радњу, те у партитурама таквих дела треба

Сваком од ове четири Бузонијеве групе елемената Јулија Бал посветила је по један сегмент подпоглавља у којима је приказала Бузонијева решења, анализирала њихову примену у одређеним његовим транскрипцијама, издвојила решења за која је сматрала да могу њој лично да послуже као узор приликом транскрибовања за клавир одабраних композиција, а посебно, употребу сва три клавирска педала приликом извођења транскрибованих дела.

Говорећи о начинима прилагођавања оргуљског звука звуку клавира, Бузони ни у једном тренутку није испуштао из вида чињеницу да су сви поменути начини само у служби ауторове концепције музичког дела, коју је увек стављао у централни положај. Тврдио је да музику не треба само преводити на други медиј, већ је треба „ре-поетизовати“. Оно по чему се истиче његова индивидуалност као аутора транскрипција јесте тежња да, у већини случајева, на упечатљив начин истакне лични одабир карактеристика које је он као извођач и композитор уочио у оригиналним делима њихових аутора.

Треће подпоглавље у овој обимној и детаљној анализи целокупног стваралаштва Феруча Бузонија, Јулија Бал посветила је анализи Бузонијеве збирке под називом *Клавирска вежба*, односно Бузонијевој педагошкој личности – *Збирка под називом Клавирска вежба – Бузони као педагог* (31-33). Врло концизно кандидаткиња је представила најважније Бузонијеве педагошке ставове и његова пијанистичка искуства. У укупно 16 свезака објављених у два издања између 1917. и 1922. године Бузони је на „оригиналан и комплексан начин приказао своје пијанистичко искуство посматрано кроз принцип техничких формула, односно техничких варијанти“⁴⁴. Ово је уједно био и увод у последње подпоглавље насловљено *Бузонијев извођачки стил – мишљења критичара* (2.4) (33-36) у којима је кандидаткиња представила личност Феруча Бузонија – врхунског пијанисте. Феручо Бузони живео је и стварао крајем XIX и почетком XX века и његово пијанистичко умеће које одушевљавало и публику и критику, није остало забележено тек пронађеним технолошким инструментима за снимање звука, те је кандидаткиња врло мудро његову извођачку пијанистичку уметност приказала кроз критике и мишљења Бузонијевих савременика заокруживши тиме једно врло исцрпно приказивање комплексне уметничке личности на пољу музике која јој је послужила као узор у остварењу њеног докторског уметничког пројекта.

У трећем поглављу под насловом *Анализе клавирских транскрипција и парафразе-фантазије Феруча Бузонија* (36-76) Јулија Бал кроз три подпоглавља и девет сегмената детаљно анализира Бузонијеве транскрипције одабраних Бахових дела оргуљског Коралног прелудијума „Ich ruf“ zu dir, Herr“ и Чаконе за соло виолину, као и парафразе-фантазије на оперу „Кармен“ Жоржа Бизеа, познатију и као Сонатина бр.6 Феруча Бузонија. Анализе су обухватиле Бузонијева акустичко-идејна решења при адаптацији оргуљског звука за клавир, структуру Чаконе у светлу Бахове концепције развоја тематског материјала, везу између Бузонијевог приступа тумачењу Бахове Чаконе и избора медија за транскрипцију, као и поређења Бузонијеве транскрипције овог дела са транскрипцијама неколицине аутора с краја XIX и почетка XX века међу којима се као најзначајнија показала транскрипција Чаконе Јоханеса Брамса написана само за леву руку. Свака анализа део је једног сегмента у оквиру три подпоглавља. Свака је и обогаћена историјским чињеницама настанка, првих извођења, критичких мишљења тадашњег времена као и многобројним нотним примерима у којима су означене одређене интервенције приликом транскрибовања.

⁴⁴ Драгољуб Шобајић, Феручо Бузони – пијаниста, ФМУ, Београд, 1987, стр.27-49

Јулија Бал је на веома специфичан начин анализирала везу између партитуре опере „Кармен“ и Бузонијеве парафразе-фантазије за клавир истог имена, подвлачећи његову идеју о уметничким слободама као најзначајнијем елементу приликом стварања.

Четврто поглавље *„Клавирске транскрипције и парафраза-фантазија Јулије Бал по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија“* (76-140) најважнији су део писаног текста докторског уметничког пројекта кандидаткиње. Кроз четири подпоглавља и једанаест сегмената кандидаткиња је поступно приказала и анализирала сопствени рад на транскрибовању одабранх дела, а по узору на принципе транскрибовања Феруча Бузонија.

Одабир композиција које је у оквиру свог докторског уметничког пројекта транскрибовала, кандидаткиња је образложила у Уводу свог рада. У овог поглављу, међутим, акценат је стављен на стваралачки ток настајања транскрипција, идеја које су се рађале у том процесу, проблеми на које је наилазила и начине како их је превазилазила. Јулија Бал је посегла за нестандартним инструментима и, у нашој средини, мало познати балет Алберта Хинастере чиме је додатно пред себе ставила изазов транскрибовања надајући се да ће у делу и мислима Феруча Бузонија пронаћи решења уколико сам рад то буде захтевао. Јулија Бал је искрено и до последње ситнице изнела кроз овај текст све своје недоумице, размишљања, лутања, проналажења решења најчешће управо у Бузонијевом делу, али охрабрена његовим, очигледно веома инспиративним саветима, целокупном процесу транскрибовања придодала је и своја оригинална решења којих није ни могло да буде у доба када је стварао овај велики италијански композитор и пијаниста. Резултат овог несвакидашњег стваралачког подухвата Јулије Бал Комисија и публика имали су прилике да слушају на њеном солистичком концерту у Свечаној сали Скупштине града Београда 22.јануара ове године.

Пето поглавље писане тезе докторског уметничког пројекта Јулије Бал носи наслов *Значај креативног приступа транскрипцији и парафрази-фантазији по угледу на Ф. Бузонија на приступ извођењу музичког дела* (140-143). Ово поглавље је заправо Закључак писане тезе у којој Јулија Бал сумира све резултате свог истраживачког пројекта. Управо због садржајности и прецизности изнетих детаља наводимо овај део текста у целини:

Посматрајући десет модуса постојања музике, како их је према Нацрту класификовао Фохт, њихове карактеристике и повезаности како их је описивао сам Бузони, могла су се уочити два феномена која су била значајна при разумевању Бузонијевог приступа процесу транскрибовања за клавир, као и при формирању мог сопственог приступа у овом пројекту. Са једне стране сваки од модуса, изузев саме прамузике, поседује извесна ограничења због којих се део информација губи, и тиме се музичко дело губи везу са својим изворним обликом. Ипак занимљиво је да Бузони претпоставља отворену могућност да извођач “поново успостави оно што је композитор, понесен надахнућем, преко знакова изгубио”, као и да слушалац често може “препознати идеју музичког дела и поред тога што се извођач од ње удаљио”.⁵

Иако је у својим есејима делио искуства и практичне савете везане за транскрипцију и извођење, Бузони при томе није покушавао да успостави стална правила и смернице те “реконструкције” првобитне музичке замисли, сматрајући

⁵ Феручо Бузони, *Нацрт за једну нову естетику музике*, превод Драгослав Илић, (Студио Лирика, Београд 2014), 26.

неопходним да поновна веза са изворним, апстрактним обликом музичког дела буде прожета индивидуалношћу онога ко покушава да је успостави. “Истински стваралац тежи, у основи, једино за савршенством. И тиме што га доводи у сагласје са својом индивидуалношћу, настаје, без претходне намере, нови закон”.⁶

Бузони настоји да сагледа музику као феномен који је независан од форме, сврхе и медија звука, и предлаже њену класификацију искључиво према садржају и квалитету. За њега све уметности имају за циљ да прикажу слику природе и донесу људска осећања.⁷

Одабир Бузонијевих стручних текстова који су се нашли у овом кратком прегледу сачињен је да пружи увид у одређене музичке сегменте његових транскрипција у којима се могао приметити њихов одраз. Анализе три његова одабрана остварења на пољу транскрипције и парафразе-фантазије не представљају стандардни тип формалне или историјске анализе, већ су рађење пре свега кроз призму његових ставова о музици, изнетих у првом делу рада, у настојању да дају што вернију слику о његовом приступу феномену клавирске транскрипције и парафразе-фантазије у пракси.

Главно тумачење мог сопственог покушаја разумевања Бузонијевог приступа овом феномену, дато је на начин на који је често и сам Бузони тумачио своје разумевање других аутора попут Баха, Моцарта, Листа и других - путем креирања сопствених транскрипција по узору на његову уметничку праксу, или како их је сам Бузони звао - “*Nachdichtung*”, односно “*Nach dem Buisoni*”. Новонастале транскрипције, за потребе овог рада, настојале су да буду у складу са Бузонијевим музичко-естетским опредељењима и да донесу нека од његових решења акустичног и идејног прилагођавања музичког тематског материјала новом медију, а у случају парафразе-фантазије - такође и прилагођавање новој форми. Моје сопствене транскрипције и парафраза нису имале за циљ да остваре звучну “имитацију” Бузонијевих, односно да у уху слушалаца креирају препознатљиву сличност са његовим остварењима. Њихов циљ је био покушај разумевања Бузонијевог односа према појединим елементима попут медија, нотације, традиције, апстрактне музичке замисли, изражајних средстава и других.

Неки од приступа припреми музичког извођења у Бузонијевој извођачкој пракси о којој је сведочио и као педагог, заснивали су се, са једне стране на прикупљању, груписању и класификовању музичких одсека или деоница у којима се јављају одређени извођачки захтеви у клавирској литератури, док су се други заснивали на креативном приступу - провлачећи поједине извођачке захтеве кроз призму индивидуалности, стварајући сопствене композиције са датим извођачким захтевима. Иако је, у прилогу рада делимично илустрован и први начин кроз колекцију издвојених музичко-техничких захтева, по узору на збирку Феруча Бузонија под називом *Клавирска вежба*, што се интерпретативних захтева тиче овај рад је претежно фокусиран на његов креативни приступ, у покушају да кроз праксу стварања и интерпретације сагледа овог великог и свестраног уметника и мислиоца, који је несумњиво оставио дубок траг у свом времену, а који траје и данас.

---

⁶ Исто, 39.

⁷ Исто, 8.

ЗАКЉУЧАК

Јулија Бал је пијанисткиња изузетних квалитета која се већ дуги низ година посветила истраживању музике за клавир у многим њеним облицима, посебно у неговању великог интересовања за транскрибовање дела која нису оригинално написана за овај инструмент. Њено дубоко и привржено интересовање за музику и изазове креативног приступа клавиру кроз компоновање и транскрибовање за овај инструмент резултирало је многим значајним остварењима и признањима – наградама на међународним такмичењима, турнејама по свету, извођењима њених остварења на угледним фестивалима и од стране врхунских музичара, а као врхунац, додела Ордена «Рио Бранко» 2018.године којим ју је Министарство иностраних послова Бразила одликовало за изузетак допринос ширењу бразилске културе и музике у свету.

Јулија Бал је својим докторским уметничким пројектом *«Интерпретативно-креативни приступ феномену клавирске транскрипције и парафразе-фантазије по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија»* остварила сугестивно и веома значајно уметничко дело као пијанисткиња и композитор. Избором теме самог Пројекта, квалитетом јавног извођења и изузетним уметничким истраживањем исказаним у писаној тези овог Пројекта, Јулија Бал је проширила границе поља уметничке интерпретације дела пијанистичке литературе указујући на значај клавирских транскрипција као и на чињеницу да овај музички облик-феномен посматран као посебан стваралачки чин, представља неисцрпан извор уметничке инспирације. Колико је њена интерпретативна креативност пронашла пут свог израза у делима која је одабрала и компоновала за свој докторски уметнички пројекат показују квалитет њеног солистичког концерта, као и писана теза. Пред Јулијом Бал је широки пут креативних могућности уметничке комуникације чије темеље је поставила управо овим радом.

На основу критичког сагледавања и оцене резултата уметничког и теоријског аспекта докторског уметничког пројекта *«Интерпретативно-креативни приступ феномену клавирске транскрипције и парафразе-фантазије по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија»*, Комисија констатује да овај пројекат по свим елементима испуњава највише критеријуме докторског уметничког рада. Комисија, стога, предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности у Београду да овај Извештај прихвате и покрену процедуру за јавну одбрану докторског уметничког пројекта *«Интерпретативно-креативни приступ феномену клавирске транскрипције и парафразе-фантазије по узору на уметничку праксу Феруча Бузонија»* кандидата Јулије Бал.

Комисија у саставу:

др Дубравка ЈОВИЧИЋ, редовни професор, ментор

др Тијана ПОПОВИЋ МЛАЂЕЛОВИЋ, редовни професор, коментор

мр Бранко ПЕНЧИЋ, редовни професор, председник Комисије

др ум. Љиљана ВУКЕЉА, ванредни професор

др ум. Биљана ГОРУНОВИЋ, редовни професор
Академије уметности Универзитета у Новом Саду

